

Artikel bragt i "Hjemstavnsliv", efteråret 2003:

“Op til Dands”

For omkring tyve år siden lånte jeg nogle gamle håndskrevne noder fra Hindsholm, nord for Kerteminde. De stammede fra egnens navnkundige musiker, Lars Olsen (d.y.) 1857-1940ⁱ. I hans notater kan jeg se, at han vinteren 1872 har han skrevet en række melodier af efter “Laurits bog”, som må have tilhørt en af egnens ældre musikere. Heriblandt er en melodi, der hedder “Op til Dans” (Figur 1). Som danse-musiker blev jeg straks nysgerrig: der må være en bestemt dans til denne melodi! Men der gik adskillige år før den kom på gulvet. Det er en lang historie, som begynder for næsten 200 år siden i Sydeuropa.

Figur 1: Lars Olsen (d.y.) afskrev noden til “Op til Dans” da han var 15 år gammel. Højre side er gennem tiden blevet beskadiget af musegnav, så jeg har skrevet de manglende noder til.

Gioacchino Rossinis opera “Den tyvagtige Skade” havde premiere i Milano i 1817 og den blev opført i København i 1824. I operaen indgår en kontradans til melodien “C’est l’amour, l’amour”ⁱⁱ. Hvorledes denne dans er blevet udført skal være usagt, men en kontradans betød opstilling i en kvadrilleⁱⁱⁱ.

Melodien har været populær, for der er digtet flere tekster på den.

Johan Ludvig Heiberg (1791-1860) er kendt som den danske Vaudevilles grundlægger. Han blev inspireret hertil mens han opholdt sig i Paris 1819-22 . Heiberg tog ideen til den første, “Kong Salomon og Jørgen Hattemager”, fra sin fader A. P. Heibergs syngestykke “Indtoget”, der i sin tid havde gjort vældig lykke 32 år tidligere^{iv}.

Handlingen går i korthed ud på, at hovedpersonen Eduard på sin udenlandsrejse kun når til Korsør, hvor han bliver forelsket i Jørgen Hattemagers datter, Luise. For at træffe hende, bruger alle sine rejsepenge til at købe hatte for (Heiberg kendte selv til

pengeproblemer som Eduards under sit ophold i Paris). En fattig spillefugl Salomon Goldkalb kommer til byen, men tages for at være en styrkende rig baron af samme navn. Eduards velgører, farbroderen herr Løve, tager til Korsør for at se hvad der foregår, og stykket ender med, at forviklingen bliver opklaret, og at Eduard får sin Luise.

Det Kongelige Theaters direktør, Jonas Colin, så med det samme, at vaudevillerne var netop, hvad teateret havde brug for. Til trods for modstand fra teaterets to andre direktører, gav han straks teaterets syngemester, Johan Wilhelm Ludvig Zinck, tilladelse til at arrangere musikken allerede inden stykket var indleveret.

“Kong Salomon og Jørgen Hattemager” havde premiere på Det Kongelige Theater den 28. november 1825, og forestillingen blev en stor succes. Hele København var på den anden ende i de dage, folk stod i kø fra klokken seks om morgenen for at få billetter klokken 11, og overalt på gader og stræder kunne man høre drengene synge vaudevilleviser. Det fortælles at også den 20-årige H.C.Andersen, som på det tidspunkt var skoleelev i Slagelse, i juleferien var inde at se forestillingen.^v

Selvom Heiberg så en smule ned på Rossinis virtuoseri, var han professionel nok til at bruge det, som fængede. Til Slutnings-sangen står som melodi anført: “C’est l’amour, l’amour, l’amour”. Musikkens førstestykke er et omkvæd, som synges af hele koret:

“Op til Dands! til Dands! til Dands!
Til Lystighed og til Fester!
Hvilken Glands!
O sjeldne Krands
Af alskens fremmede Gjæster!”

Replikkerne umiddelbart før Slutningssangen lyder:

Løve: Mine Herrer, vær saa god at tage Damer; nu begynder Ballet.
Salomon: Ich ferer Ballen op! Hvem vil dandse mit mir? (Han gaaer omkring, og engagerer, men kommer allevegne for sildig. Han vender tilbage uden Dame)

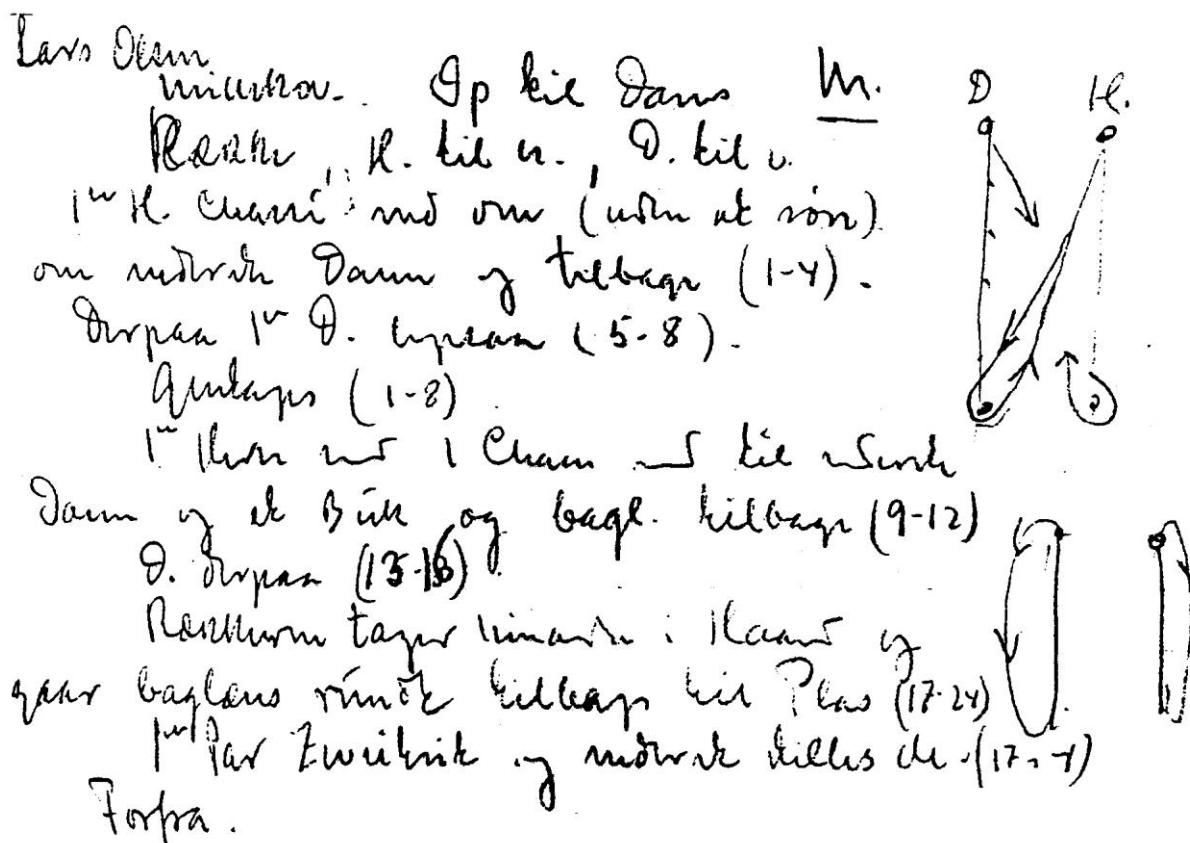
Når omkvædet synges sidste gang efter sjette vers står der i regie-bemærkningen:
(medens Alle dandse parviis ind i Gjæstgivergaarden.)

- men Heiberg skriver intet yderligere om dansen^{vi}.

Kunne man forestille sig, at stykket er blevet opført som dilettant på Hindsholm i løbet af århundredet, og melodi og dans har spredt sig ad denne vej?

I 1905 cyklede en ung student, Hans Schierbæk, rundt i landet for at optegne gamle

folkedanse. Han var med i den nystiftede Foreningen til Folkedansens Fremme. Fra Samsø tog han til Hindsholm, hvor han lod sig indkvartere hos skolelæreren. Under sit ophold besøgte også Lars Olsen (d.y.), hvor han bl.a. afskrev noden til "Op til Dans" og noterede dansen! (Figur 2)^{vi} Dansen kom ikke med i de beskrivelser og musikhæfter, som foreningen udgav, men blev liggende i arkivet. Da Ane Marie Kjellerup ("Hyldemor") knap 30 år senere udgav "Gamle Danse fra Fyn og Øerne" var hun i arkivet og skrev noden til "Op til Dans" af, men heller ikke denne gang blev dansen optaget i hæftet.

Figur 2: Hans Schierbæks beskrivelse af dansen. Der står: Lars Olsen, Midskov. Op til Dans. M [betyder, at Schierbæk også har noteret noderne]. Række, H. til v., D. til v. 1er H. Chasse ned om (uden at røre) om nederste Dame og tilbage (1-4). Derpaa 1er D. ligesaa (5-8). Gentages (1-8). 1er Herre med 1 chasse ned til sidste Dame og et Buk og bagl. tilbage (9-12). D. derpaa (13-16). Rækkerne tager hinanden i Haand og gaar baglæns rundt tilbage til Plads (17-24) 1er Par Zweitrit og nederst skilles de (17-1). Forfra.

Det kan man måske godt forstå, for beskrivelsen ser ud til at indeholde flere misforståelser. Da Hans Schierbæk besøgte Lars Olsen (d.y.) var sidstnævnte døv, og kommunikationen har nok været lidt vanskelig. De har siddet på hver sin side af bordet. I teksten står at herrerne skal stå til højre i rækken og damerne til venstre, men på tegningen er opstillingen modsat. Lars Olsen har siddet med sit hørerør, og da han siger, at det skal gentages, noterer Hans Schierbæk, at dansen skal gentages, hvor Lars Olsen må have ment at det var musikken, der skulle gentages. Antallet af trin

passer heller ikke til antallet takter i musikken.

Da jeg kom i besiddelse af Hans Schierbæks notater prøvede vi at være åbne for tolkninger, og i en studiekreds fik vi genskabt dansen, som den kunne have været.

I Folkemusiklauget Fynboerne har vi i den forløbne sæson brugt dansen og bygget lidt videre på den, så den er blevet rigtig sjov:

Opstilling: Almindelig rækkeopstilling. Opstillingen kan foregå ved at musikken spiller melodien, og danserne begynder at gå march rundt i salen. Når alle er på gulvet, drejer nogle øvede dansere midt opad gulvet man ender således på rækkeopstilling. Hvis der er mange par, går parrene ved fronten skiftevis til venstre og højre for at ende med at gå op på to rækker.

Musik

- 1 - 8 Øverste herre udser sig en dame, som han danser ned og rundt omkring (han gør øjne til hende undervejs) og hjem på plads med 7 chasetrin og to gangtrin.
- 1 - 8 Øverste dame danser på samme måde ned rundt om en selvvalgt herre.
- 9 - 12 Øverste herre danser med 3 chasetrin og to gangtrin ned og gør kompliment for den valgte dame. Imens træder damen ud af rækken og gengælder hans kompliment.
- 13 - 16 Med almindelig håndfatning fører herren nu damen med tre chasetrin og to gangtrin op som øverste par. De slutter med de lille kompliment for hinanden og træder ud på rækkerne.
- 9 - 16 Tidligere øverste dame fører på tilsvarende måde sin herre op som næstøverste par.
- |: 17 - 24 :| Herrerne tager hinanden i hænderne, damerne ligeså. Med gangtrin eller gadedrengehop trækker øverste par rækkerne efter sig udvendig en gang rundt og op på plads, hvorefter de to øverste par danser polka eller totrin ned mellem rækkerne og ender som de to nederste par.

Dansen gentages med det nye øverste par, og man fortsætter så længe man lyster.

Tage Aabech, Odense

ⁱ Tage Aabech: "Spillemandsmusik på Hindsholm i 200 år", Kerteminde 1987

ⁱⁱ Erik Bøgh: "Den danske Vaudeville" bind 2 sd. 88

ⁱⁱⁱ "contredance francaise" = kvadrilleopstilling og "contredance anglaise" = rækkeopstilling. Kjeld Nørgaard: "Om kontradanse" Hjemstavnsliv nr. 12, 1999.

^{iv} Henning Fenger: "Familjen Heiberg, København 1992, sd. 14.

^v Vibeke Schrøder "Tankens våben - Johan Ludvig Heiberg", 2001.

^{vi} Johan Ludvig Heiberg "Poetiske Skrifter"; Femte Bind, Kjøbenhavn 1848

^{vii} Foreningen til Folkedansens Fremmes arkivmateriale i Dansk Folkemindesamling.